

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΕΝΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ 10

Ελαττωματικές δικαιοπραξίες: Δικαιοπραξίες οι οποίες, λόγω ενός ελαττώματός τους, δεν παράγουν αποτελέσματα ή παράγουν αποτελέσματα που μπορούν να ανατραπούν μεταγενέστερα με δικαστική απόφαση. Διακρίνονται περαιτέρω σε ανυπόστατες, άκυρες και ακυρώσιμες.

Ανυπόστατες δικαιοπραξίες: Ελλείπει τουλάχιστον ένα από τα ουσιώδη στοιχεία τους και δε μπορεί να αναπληρωθεί νομικά ή ερμηνευτικά. Είναι ανύπαρκτες, δεν παράγουν έννομο αποτέλεσμα και αυτό διαπιστώνεται με έκδοση δικαστικής απόφασης μετά από έγερση αναγνωριστικής αγωγής.

Άκυρες δικαιοπραξίες: Ελλείπει τουλάχιστον μία από τις προϋποθέσεις του κύρους τους. Υφίστανται, έχουν εξωτερική μορφή και ουσιώδη στοιχεία δικαιοπραξίας, όμως δεν παράγουν αποτελέσματα. Η ακυρότητα είτε διαπιστώνεται εξωδικαστικά είτε αναγνωρίζεται με έκδοση δικαστικής απόφασης κατόπιν άσκησης αναγνωριστικής αγωγής. Η ακυρότητα μπορεί να υφίσταται από την αρχή ή να προκύπτει στη συνέχεια (αρχική και επιγενόμενη), ενώ μπορεί να δύναται να προβληθεί από όλους ή μόνο από ορισμένα πρόσωπα (απόλυτη και σχετική).

Ακυρότητα (180 ΑΚ): Η άκυρη δικαιοπραξία θεωρείται σαν να μην έγινε. Τα αποτελέσματά της ανατρέπονται αναδρομικά.

Η ακυρότητα μέρους της δικαιοπραξίας (πχ της συμφωνίας επί του τιμήματος στην πώληση) συνεπιφέρει την ακυρότητα ολόκληρης της δικαιοπραξίας, αν συνάγεται ότι δεν θα είχε επιχειρηθεί χωρίς το άκυρο μέρος (181 ΑΚ).

Όταν η άκυρη δικαιοπραξία περιέχει τα στοιχεία άλλης δικαιοπραξίας, αυτή ισχύει εφόσον συνάγεται ότι τα μέρη θα την ήθελαν, αν ήξεραν την ακυρότητα (182 ΑΚ). Είναι δυνατό λοιπόν μια άκυρη δικαιοπραξία να μετατραπεί σε έγκυρη δικαιοπραξία, διαφορετικού περιεχομένου. Για παράδειγμα, η σύμβαση πώλησης με άκυρη συμφωνία περί τιμήματος μπορεί να μετατραπεί σε σύμβαση δωρεάς, που δεν είναι επαχθής και δεν περιλαμβάνει την καταβολή ανταλλάγματος.

Δικαιοπραξίες με πρόσωπο περιορισμένα ικανό (172 ΑΚ): Δήλωση βούλησης προς πρόσωπο με περιορισμένη δικαιοπρακτική ικανότητα είναι άκυρη, αν αυτό δεν είχε ικανότητα για τη δικαιοπραξία στην οποία η δήλωση αποσκοπούσε.

Εικονικές δικαιοπραξίες (138 ΑΚ): Αποτελούνται από δηλώσεις βουλήσεως που δεν έχουν γίνει στα σοβαρά και δεν περιέχουν βούληση επέλευσης εννόμων αποτελεσμάτων. Είναι δηλαδή αποτέλεσμα της διάστασης μεταξύ δήλωσης βουλήσεως και βούλησης δηλώσεως.

Η διάσταση πρέπει να είναι σκόπιμη, δηλαδή να βρίσκεται εν γνώσει των μερών. Αν είναι ακούσια, δεν πρόκειται για εικονικότητα αλλά για ελαττώματα στη βούληση.

Η εικονική δικαιοπραξία είναι άκυρη. Αν από την εικονική δικαιοπραξία υποκρύπτεται άλλη δικαιοπραξία, αυτή είναι έγκυρη αν τα μέρη την ήθελαν και αν συντρέχουν οι όροι που απαιτούνται για τη σύστασή της (σχετική εικονικότητα).

Οι καλόπιστοι τρίτοι δε βλάπτονται από την εικονικότητα (139 ΑΚ).

Δικαιοπραξίες που καταρτίζονται με σύμπραξη της αρχής είναι ανεπίδεκτες εικονικότητας.

Απαγορευμένες δικαιοπραξίες (178 ΑΚ): Δικαιοπραξία που αντιβαίνει σε απαγορευτική διάταξη του νόμου (διατάξεις δημοσίας τάξεως/αναγκαστικού δικαίου), αν δεν συνάγεται κάτι άλλο (πχ δυνατότητα θεραπείας), είναι άκυρη.

Απαγόρευση διάθεσης: Ειδικότερη περίπτωση αποτελούν οι δικαιοπραξίες που συνίστανται στη διάθεση ενός δικαιώματος, που απαγορεύεται από το νόμο (175 ΑΚ), από δικαστική απόφαση (176 ΑΚ) ή από δικαιοπραξία (177 ΑΚ).

Όταν η απαγόρευση προέρχεται από το νόμο, η δικαιοπραξία διάθεσης του δικαιώματος είναι άκυρη. Αν η απαγόρευση έχει τεθεί μόνο υπέρ ορισμένων προσώπων (πχ κληρονομικό καταπίστευμα), η ακυρότητα μπορεί να προβληθεί μόνο από αυτά (σχετική ακυρότητα).

Όταν η απαγόρευση προέρχεται από δικαστική απόφαση, η δικαιοπραξία διάθεσης είναι και πάλι άκυρη.

Αντιθέτως, η απαγόρευση διάθεσης που ορίζεται από δικαιοπραξία δεν έχει ως συνέπεια την ακυρότητα καθότι δεν ισχύει έναντι όλων, αλλά μόνο μεταξύ των προσώπων που την κατήρτισαν (ενοχική ενέργεια). Αυτό πρακτικά σημαίνει πως η δικαιοπραξία διάθεσης που γίνεται κατά παράβαση της δικαιοπραξίας απαγόρευσης διάθεσης, δεν ισχύει έναντι του τρίτου-αποκτώντος το δικαίωμα, που δεν αποτελεί μέρος της διαδικασίας απαγόρευσης, αλλά μόνο έναντι του διαθέτοντος το δικαίωμα. Συνεπώς το έτερο μέρος της δικαιοπραξίας απαγόρευσης δύναται να προβάλλει αξιώσεις έναντι του διαθέτοντος (αποζημίωση κοκ), αλλά όχι έναντι του αποκτώντος, και η διάθεση θεωρείται έγκυρη.

Ανήθικες δικαιοπραξίες (178 ΑΚ): Δικαιοπραξία που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη (τις αντιλήψεις του μέσου κοινωνού του δικαίου περί καλού και κακού σε συγκεκριμένο χρόνο και τόπο) είναι

άκυρη. Η αντίθεση κρίνεται όχι με βάση το χρόνο σύναψης της δικαιοπραξίας, αλλά με βάση το χρόνο της δικαστικής της κρίσης.

Άκυρη ως αντίθετη προς τα χρηστά ήθη είναι ιδίως (ενδεικτική και όχι περιοριστική απαρίθμηση):

1. Η δικαιοπραξία με την οποία δεσμεύεται υπερβολικά η ελευθερία του προσώπου. Ως ελευθερία νοείται κάθε δικαίωμα και ευχέρεια, η οποία αναγνωρίζεται από την έννομη τάξη ή έστω ασκείται νομίμως εντός αυτής. Ως δέσμευση νοείται τόσο ο αποκλεισμός όσο και κάθε είδος περιορισμός της νόμιμης άσκησης της ελευθερίας.
2. Η δικαιοπραξία με την οποία εκμεταλλεύεται κάποιος την ανάγκη, την κουφότητα ή την απειρία του άλλου και πετυχαίνει έτσι να συνομολογήσει ή να πάρει για τον εαυτό του ή τρίτο, για κάποια παροχή, περιουσιακά ωφελήματα, που, κατά τις περιστάσεις, βρίσκονται σε φανερή δυσαναλογία προς την παροχή. Αφορά κατά κανόνα μόνο τις ενοχικές/υποσχετικές δικαιοπραξίες. Ανάγκη είναι η κατάσταση ενός προσώπου που βρίσκεται σε άμεσο και πραγματικό κίνδυνο (οικονομικό ή άλλο), η αντιμετώπιση του οποίου είναι ανεπίδεκτη αναβολής. Κουφότητα είναι η ελαφρότητα ή απερισκεψία εξαιτίας της οποίας ο δικαιοπρακτών δεν μπορεί να εκτιμήσει τη σημασία των πράξεών του. Απειρία είναι η έλλειψη πείρας για τη ζωή και τις συναλλαγές ακόμα και αν αναφέρεται σε ένα συγκεκριμένο τομέα.

Οι ανωτέρω περιπτώσεις ερμηνεύονται από τη νομολογία στενά για λόγους προστασίας των συναλλαγών.

Ακυρώσιμες δικαιοπραξίες: Τουλάχιστον μία από τις δηλώσεις βουλήσεως που τις αποτελούν είναι ελαττωματική. Μπορούν να ακυρωθούν με έκδοση δικαστικής απόφασης, αν το αιτηθεί δικαστικά ο φορέας της ελαττωματικής δήλωσης, που νομιμοποιείται. Μέχρι να ακυρωθεί δικαστικά παράγει κανονικά έννομα αποτελέσματα, τα οποία μετά την ακύρωση ανατρέπονται αναδρομικά, με επιφύλαξη τυχόν δικαιωμάτων καλόπιστων τρίτων, καθώς και ειδικότερων διατάξεων.

Οι περιπτώσεις που προβλέπει (περιοριστικά) ο ΑΚ για ακυρωσία δικαιοπραξιών είναι η πλάνη, η απάτη και η απειλή.

Πλάνη: Αν κάποιος καταρτίζει δικαιοπραξία και η δήλωσή του δεν συμφωνεί, από ουσιώδη πλάνη, με τη βούλησή του, έχει δικαίωμα να ζητήσει την ακύρωση της δικαιοπραξίας (140

AK). Η πλάνη είναι ουσιώδης όταν αναφέρεται σε σημείο τόσο σπουδαίο για την όλη δικαιοπραξία, ώστε, αν το πρόσωπο γνώριζε την πραγματική κατάσταση, δεν θα επιχειρούσε τη δικαιοπραξία (141 AK). Η πλάνη που αναφέρεται σε ιδιότητες του προσώπου ή του πράγματος θεωρείται ουσιώδης, αν κατά τη συμφωνία των μερών ή με βάση την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, οι ιδιότητες αυτές είναι τόσο σπουδαίες για την όλη δικαιοπραξία, ώστε, αν το πρόσωπο γνώριζε την πραγματική κατάσταση, δεν θα επιχειρούσε τη δικαιοπραξία (142 AK). Εφόσον ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά, πλάνη που αναφέρεται αποκλειστικά στα παραγωγικά αίτια της βούλησης δεν είναι ουσιώδης (143 AK).

Η πλάνη διακρίνεται περαιτέρω σε πλάνη στη δήλωση, ήτοι στο περιεχόμενο της δηλώσεως, και πλάνη στη βούληση, και συγκεκριμένα στα παραγωγικά αίτια, ήτοι στους παράγοντες εκείνους που προκάλεσαν το σχηματισμό της.

Για να έχουμε πλάνη στη δήλωση πρέπει να υπάρχει διάσταση μεταξύ του εννόμου αποτελέσματος που επιθυμεί ο δηλών και αυτού που προκύπτει τελικά ως αποτέλεσμα της δηλώσεως. Η πλάνη πρέπει να οφείλεται αποκλειστικά στο δηλούντα και σε δική του εσφαλμένη αντίληψη επί της παρούσας κατάστασης, άλλως θα πρόκειται για άλλη περίπτωση ακυρωσίας.

Αν η πλάνη δεν είναι ουσιώδης, δηλαδή δεν ήταν κρίσιμη για την κατάρτιση της δικαιοπραξίας, δεν την καθιστά ακυρώσιμη. Ενδεικτικές περιπτώσεις πλάνης είναι η ταυτότητα του προσώπου, οι παρούσες ιδιότητες του πράγματος και οι έννομες συνέπειες της δηλώσεως.

Διαφορετικά αντιμετωπίζεται η πλάνη στη βούληση και στα παραγωγικά αίτια αυτής, οπότε δεν υπάρχει διάσταση ανάμεσα στο περιεχόμενο της δήλωσης και της επιθυμίας του παθόντος, αλλά λάθος εκτίμηση των δεδομένων από την πλευρά του δηλούντος. Σε αυτή την περίπτωση η δικαιοπραξία δεν είναι ακυρώσιμη. Εξάιρεση:

1. Αν η λάθος εκτίμηση είναι αποτέλεσμα υπαίτιας συμπεριφοράς του αντισυμβαλλομένου, οπότε θα έχουμε περίπτωση απάτης.
2. Αν η λάθος εκτίμηση έχει με βάση τη συμφωνία των μερών θεωρηθεί ουσιώδης για την κατάρτιση της δικαιοπραξίας, ήτοι έχει ληφθεί υπόψη κατά την κατάρτιση αυτής.

Η δικαιοπραξία δεν ακυρώνεται λόγω της πλάνης, αν ο άλλος δέχεται τη δήλωση της βούλησης όπως την εννοεί ο πλανώμενος, ή αν η ακύρωση αντιβαίνει στην καλή πίστη (144 AK).

Αν δήλωση βούλησης διαβιβάστηκε λανθασμένα, εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις για την πλάνη (146 AK). Αναφέρεται στις περιπτώσεις που η δήλωση μεταβιβάστηκε από κάποιο ενδιάμεσο πρόσωπο με περιεχόμενο αντίθετο με αυτό που ήθελε ο δηλών, οπότε η διάσταση δεν οφείλεται σε δική του εσφαλμένη αντίληψη, αλλά σε υπαιτιότητα του τρίτου προσώπου.

Όποιος αξιώνει να ακυρωθεί η δικαιοπραξία επειδή πλανήθηκε έχει υποχρέωση να ανορθώσει τη ζημία που επέρχεται από την ακύρωση στο μέτρο που δεν υπερβαίνει το διαφέρον από την έγκυρη δικαιοπραξία. Η υποχρέωση για αποζημίωση αποκλείεται, αν αυτός που ζημιώθηκε γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την πλάνη (145 ΑΚ).

Απάτη: Όποιος παρασύρθηκε με απάτη σε δήλωση βούλησης έχει δικαίωμα να ζητήσει να ακυρωθεί η δικαιοπραξία. Αν η δήλωση απευθύνεται σε άλλον και η απάτη έγινε από τρίτον, η ακύρωση μπορεί να ζητηθεί μόνο εφόσον εκείνος προς τον οποίο απευθύνεται η δήλωση ή τρίτος που απέκτησε αμέσως δικαίωμα από αυτήν γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την απάτη (147 ΑΚ).

Αν η πλάνη που προκλήθηκε από την απάτη δεν είναι ουσιώδης και το άλλο μέρος αποδέχεται τη δήλωση της βούλησης όπως τη θέλησε αυτός που απατήθηκε, το δικαστήριο μπορεί να μην ακυρώσει τη δικαιοπραξία (148 ΑΚ).

Διαφέρει από την πλάνη επειδή η δήλωση βούλησης είναι αποτέλεσμα δόλιας συμπεριφοράς του αντισυμβαλλομένου, και όχι εσφαλμένης αντίληψης του δηλούντος. Ο αντισυμβαλλόμενος έχει προκαλέσει στον δηλούντα την εσφαλμένη εντύπωση για να τον παρασύρει να προχωρήσει σε κατάρτιση της δικαιοπραξίας.

Όταν η δόλια συμπεριφορά δεν προέρχεται από τον αντισυμβαλλόμενο αλλά από τρίτο πρόσωπο, η δικαιοπραξία δεν είναι ακυρώσιμη εκτός αν ο τρίτος ήταν σε συμπαιγνία με τον αντισυμβαλλόμενο ή αν ο αντισυμβαλλόμενος όφειλε να γνωρίζει.

Εκείνος που απατήθηκε έχει δικαίωμα, παράλληλα με την ακύρωση της δικαιοπραξίας, να ζητήσει και την ανόρθωση κάθε άλλης ζημίας, σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες. Έχει επίσης δικαίωμα να αποδεχτεί τη δικαιοπραξία και να ζητήσει μόνο να ανορθωθεί η ζημία (149 ΑΚ).

Απειλή: Όποιος εξαναγκάστηκε σε δήλωση βούλησης με απειλή που ασκήθηκε παράνομα ή αντίθετα προς τα χρηστά ήθη από τον άλλο ή από τρίτο έχει δικαίωμα να ζητήσει να ακυρωθεί η δικαιοπραξία (150 ΑΚ). Η απειλή πρέπει στις συγκεκριμένες συνθήκες, να προξενεί φόβο σε γνωστικό άνθρωπο και να εκθέτει σε σπουδαίο και άμεσο κίνδυνο τη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα, την ελευθερία, την τιμή, την περιουσία αυτού που απειλήθηκε ή των προσώπων που συνδέονται μαζί του στενότατα (151 ΑΚ).

Όποιος εξαναγκάστηκε με απειλή που ασκήθηκε από τρίτο, να απευθύνει δήλωση βούλησης σε άλλον, αν ακυρωθεί για το λόγο αυτό η δήλωση, μπορεί κατά τις περιστάσεις να υποχρεωθεί να αποζημιώσει τον άλλο, αν αυτός ούτε γνώριζε ούτε όφειλε να γνωρίζει την απειλή (153 ΑΚ).

Διαφέρει από την πλάνη και την απάτη επειδή η διάσταση δήλωσης και βούλησης δεν οφείλεται σε εσφαλμένη αντίληψη, αλλά σε εξαναγκασμό. Ο δηλών είναι εν γνώσει ότι αυτό που δηλώνει δεν το επιθυμεί.

Η απειλή πρέπει να είναι συγκεκριμένη και να στρέφεται κατά των εννόμων αγαθών και των προσώπων που προαναφέρθηκαν. Για να είναι σοβαρή η απειλή πρέπει να προκαλεί φόβο στον μέσο γνωστικό άνθρωπο αλλά λαμβάνονται υπόψη πάντοτε οι συγκεκριμένες συνθήκες δηλαδή λαμβάνονται υπόψη η ηλικία, το επάγγελμα, η μόρφωση, ο κοινωνικός περίγυρος αυτού που απειλείται. Η εξαγγελία άσκησης νομίμου δικαιώματος δεν αποτελεί ποτέ απειλή.

Παράλληλα με την ακύρωση της δικαιοπραξίας εκείνος που απειλήθηκε έχει δικαίωμα να ζητήσει και την ανόρθωση κάθε άλλης ζημίας σύμφωνα με τις διατάξεις για τις αδικοπραξίες. Έχει επίσης δικαίωμα να αποδεχτεί τη δικαιοπραξία και να ζητήσει μόνο την ανόρθωση της ζημίας (152 ΑΚ).

Ακύρωση: Η ακύρωση δικαιοπραξίας λόγω πλάνης, απάτης ή απειλής επέρχεται με δικαστική απόφαση. Την ακύρωση έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν μόνο αυτός που πλανήθηκε ή απατήθηκε ή απειλήθηκε και οι κληρονόμοι τους (154 ΑΚ).

Η αγωγή για ακύρωση απευθύνεται κατά του άλλου συμβαλλομένου αν πρόκειται για μονομερή δικαιοπραξία, απευθύνεται κατά εκείνου που αντλεί άμεσα από αυτήν έννομο συμφέρον (155 ΑΚ).

Η παραίτηση του δικαιούχου επιφέρει απόσβεση του δικαιώματος για ακύρωση. Η παραίτηση, ρητή ή σιωπηρή, δεν είναι ανάγκη να απευθυνθεί σε άλλον (156 ΑΚ).

Όταν περάσουν δύο χρόνια από τη δικαιοπραξία επέρχεται απόσβεση του δικαιώματος για ακύρωση. Αν η πλάνη ή η απάτη ή η απειλή εξακολούθησαν και μετά τη δικαιοπραξία, η διετία αρχίζει από τότε που πέρασε η κατάσταση αυτή. Σε καμιά περίπτωση δεν επιτρέπεται ακύρωση όταν περάσουν είκοσι χρόνια από τη δικαιοπραξία (157 ΑΚ).

Η ακυρώσιμη δικαιοπραξία μετά την ακύρωσή της εξομοιώνεται με την εξαρχής άκυρη, με την επιφύλαξη των διατάξεων που αφορούν Εμπράγματα δικαιώματα που τρίτος απέκτησε από σύμβαση που ακυρώθηκε (184 ΑΚ).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Ο Α απειλεί τον Β ότι θα τον σκοτώσει ο Β φοβάται και εξαναγκάζεται να του μεταβιβάσει ένα Ακίνητο. Ο Α δύο μήνες μετά πουλάει και μεταβιβάζει αυτό στον Γ. Τρία χρόνια μετά ο Β ο οποίος

απειλήθηκε κατορθώνει με δικαστική απόφαση και ακυρώνει λόγω απειλής τη σύμβαση με τον Α.

Ερωτάται:

1. Ποιος είναι ο κύριος του ακινήτου μετά την ακύρωση; Έχει σημασία αν ο τρίτος Γ γνώριζε ή δε γνώριζε το ελάττωμα της σύμβασης μεταξύ Α και Β;
2. Ασκήθηκε εμπροθέσμως η αγωγή;

2. Ο Α θέλει να δωρίσει ένα πίνακα μεγάλης αξίας στον Β. Όμως δεν θέλουν να φανεί προς τρίτους η δωρεά οπότε υπογράφουν ένα ιδιωτικό συμφωνητικό ότι συνάπτεται μεταξύ τους δήθεν πώληση. Λίγο αργότερα ο Α άλλαξε γνώμη και δε θέλει ούτε να πωλήσει ούτε να δωρίσει τον πίνακα αυτόν.

Ερωτάται:

Θα μπορούσε ο Β είτε λόγω πώλησης είτε λόγω δωρεάς να αξιώσει τον πίνακα από τον Α;

3. Ο Α αγοράζει από τον Π ένα οικόπεδο, καθότι πίστευε ότι η περιοχή θα αξιοποιηθεί τουριστικά. Τελικά η εντύπωσή του διαψεύστηκε.

Ερωτάται:

1. Μπορεί ο Α να αξιώσει την ακύρωση της δικαιοπραξίας;
2. Μπορεί ο Α να αξιώσει την ακύρωση της δικαιοπραξίας αν την διαβεβαίωση για τουριστική αξιοποίηση της περιοχής είχε δώσει ο Π, επικαλούμενος εσωτερικές πληροφορίες;
3. Μπορεί ο Α να αξιώσει την ακύρωση της δικαιοπραξίας αν είχε εξαρχής καταστήσει σαφές στον Π ότι αγοράζει το ακίνητο μόνο λόγω αυτής της προοπτικής, και ο Π είχε συμφωνήσει;

4. Ο Α παρακαλεί τον φίλο του Υ να μεταφέρει στον Β πρόταση για πώληση μηχανήματος του Α προς τον Β προς 1000 ευρώ. Ο Υ από λάθος αντί να πει 1000 ευρώ στο Β του λέει 100 ευρώ. Ο Β τηλεφωνεί αμέσως στον Α και του δηλώνει ότι δέχεται τη προσφορά και καταβάλλει το ποσό στον τραπεζικό του λογαριασμό.

Ερωτάται:

Με ποιο τίμημα καταρτίστηκε η σύμβαση;

ΜΙΧΕΛΟΓΓΟΝΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ